

ДМИТРИК О.В., аспірант

Науковий керівник – МАЗУР А.Г., д-р екон. наук

Вінницький національний аграрний університет

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розглядаються методологічні та організаційні проблеми сільського розвитку. Серед основних проблем виділено демографічну проблему, проблему ефективного виробництва та проблеми забезпечення сталого розвитку сільських територій, подано оцінку основних умов, яких повинні дотримуватись для сталого розвитку сільських територій. Розглянуто основні теоретико-методичні підходи до забезпечення ефективного розвитку сільських територій з врахуванням міграційних процесів та глобалізації світового господарства. Також особливу увагу приділено проблемам дискримінації сільської місцевості в забезпеченні інженерною та сільською інфраструктурою. Обґрунтовується необхідність вирішення суспільно необхідних функцій сільських територій, пропонуються нові підходи до змісту державної аграрної політики стосовно села.

Ключові слова: сільський розвиток, сільські території, методологія, практика, реформа, діяльність, проблеми, політика.

Постановка проблеми. Досягнення цілей економічного прогресу за рахунок аграрного сектору економіки базується на засадах сільського розвитку. Тільки динамічний сільський розвиток спроможний забезпечити економічний підйом на основі підвищення доходів незахищених верств населення та сприяти значному скороченню безробіття сільського населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки спостерігається значний інтерес вітчизняної науки до цієї сфери наукових знань. З різних поглядів окремі аспекти проблеми сільського розвитку розглядаються в наукових працях О. Бородіної, Ю. Губені, А. Малиновського, О. Оніщенко, І. Прологи, П. Саблука, В. Юрчишина та багатьох інших вчених.

Метою дослідження є обґрунтування функцій і завдань сільського розвитку як процесу соціально-економічного відтворення сільських територій та визначення напрямів підтримки села заходами державної аграрної політики.

Матеріали і методи дослідження. Для написання статті використовувались праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань ефективного розвитку сільських територій. Дослідження проводилось з використанням загальнонаукових методів пізнання (абстракції, індукції, дедукції та спостереження).

Результати дослідження та їх обговорення. Зазначимо, що в кінці 90-х років турботи про стан природного середовища, забезпечення соціальних і економічних проблем сільських мешканців втілилися в єдину концепцію багатофункціональності, що була проголошена Організацією з проблем продовольства і сільського господарства (ФАО) (MFCA).1999). Визначальною рисою цієї інтеграції є те, що вона розглядає більш широкі зв'язки сільського господарства з економікою в цілому, відносини сільського господарства з користувачами землі, а також динамічні питання між сільськими і міськими регіонами [1].

Звідси випливає, що село як соціально-територіальна підсистема суспільства становить єдиний соціально-економічний, територіальний, природний та історико-культурний комплекс, що включає в себе сільське населення, сукупність суспільних відносин, пов'язаних з його життєдіяльністю, територію і об'єкти, які на ній розміщені. При цьому на село покладаються функції, виконання яких воно зобов'язане забезпечити, а саме:

- виробнича, сутність якої полягає у задоволенні потреб суспільства у продовольстві, енергетичній сировині, продукції лісового, рибного і мисливського господарства, а також у товарах і послугах інших галузей народного господарства;

- соціально-демографічна – це створення та підтримка сільським населенням духовних цінностей: збереження національно-культурних традицій, охорона пам'яток архітектури, природних ландшафтів, історії та культури в сільській місцевості;

- природоохоронна – підтримка екологічної рівноваги на великих територіях, утримання заповідників, заказників, національних парків тощо;

- рекреаційна – забезпечення розвитку сфери оздоровлення та відпочинку населення;

- контрольно-територіальна – обслуговування інженерних комунікацій і споруд (доріг, мостів, ліній електропередач, водогонів, нафто- і газопроводів тощо), сприяння відповідним державним організаціям у забезпеченні суспільного порядку і безпеки на сільських територіях [2].

Важливою сферою сільського розвитку є і функціонування сільських громад – побудова дієвої системи місцевого самоврядування на визначених територіях, що пов'язано, насамперед, із формуванням його фінансової та організаційних основ, всебічне сприяння становленню

розгалуженої мережі органів самоврядування сільських громад та відповідного бюджетного забезпечення потреб сільської інфраструктури.

Розглядаючи теоретико-методологічні і прикладні аспекти сільського розвитку, слід підкреслити, що він можливий лише на засадах усталеності. В умовах України стале зростання сільських територій передбачає дотримання таких найважливіших умов:

- посилення та підтримка тих аспектів державної аграрної політики, які сприяють підвищенню функціонування людського потенціалу на селі, а також забезпечують раціональне використання і збереження природних ресурсів території;
- створення сприятливих умов для поширення несільськогосподарських видів діяльності на селі;
- забезпечення диференційованого підходу до розвитку галузей охорони здоров'я, освіти, культури, організації обслуговування населення в міській і сільській місцевостях з орієнтацією на рівні світових стандартів;
- подолання дискримінації сільської місцевості в забезпеченні інженерною та сільською інфраструктурою.

У свою чергу, забезпечення сталого сільського розвитку вимагає відповідного організаційного забезпечення в рамках удосконалення системи державного управління. Еволюція становлення спеціалізованих управлінських структур стосовно сільських територій розпочинається із перших років економічної незалежності України, коли в структурі Кабінету міністрів було створено Державний комітет із соціального розвитку села. Діяльність комітету була спрямована на нормативно-правове забезпечення соціального розвитку села, розширення сфери прикладання праці, формування і удосконалення сільської інфраструктури, селективну підтримку окремих територій тощо. Надалі цей комітет було об'єднано з Міністерством аграрної політики України, що призвело до «розмивання» його функцій. Частина функцій, що стосується розвитку інженерної і соціальної інфраструктури, перейшла у відання Міністерства регіональної політики і будівництва; розвиток дорожньої мережі – Міністерству транспорту і зв'язку. За таких умов Міністерству аграрної політики і продовольства стає все важче здійснювати координацію дій, питань стосовно розвитку села. Спеціалісти наголошують [3] на необхідності більш тісної взаємодії і координації роботи державних органів управління стосовно проблем розвитку сільських територій і пропонують створення при Кабінеті міністрів спеціального комітету (агенції) сільського розвитку, очолюваного віце-прем'єр-міністром. До речі, подібне передбачено у підрозділі 14 розділу II Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року, де в загальних рисах йдеться про потребу утворення при КМУ Міжвідомчої координаційної ради з питань розвитку сільських територій.

Цілком логічно, що ініціатором створення урядового координаційного центру (агенції) сільського розвитку мало б стати Міністерство аграрної політики і, насамперед, тому, що йдеться про розв'язання на найвищому рівні виконавчої влади комплексу міжгалузевих завдань стосовно поліпшення просторового і соціального середовища розвитку аграрного сектору, тобто про важливі чинники ефективності і конкурентоспроможності агропродовольчого виробництва.

Діяльність пропонованої агенції не може бути продуктивною без створення її розгалуження на місцях. Тому на регіональному рівні (області) й місцевому (райони) доцільно було б також виокремити відповідні структурні підрозділи. Вони мають забезпечувати реалізацію державної аграрної політики на селі та координувати роботу регіональних та місцевих органів виконавчої влади в цьому напрямку.

Облаштування сільських територій в руслі сільського сталого розвитку безумовно сприяло б і адміністративно-територіальному устрою країни, про який так багато говориться. Адміністративно-територіальна реформа може посприяти сільському розвитку по деяких ключових сферах. По-перше, це дасть змогу вдосконалити міжбюджетні відносини, зокрема у сфері зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування. Можливим проривом в цьому напрямку є пропозиція, щоб до місцевих бюджетів зараховувалися (у повному обсязі) податок на доходи фізичних осіб і земельний податок, транспортний збір з автомобілів і збір за забруднення навколишнього середовища, а також частину податку на прибутки підприємств [4].

У процесі здійснення адміністративно-територіальної реформи можливим є і вдосконалення (розширення) функцій органів місцевого самоврядування. Зокрема, це стосується земельних і екологічних питань. В першому випадку сільська рада могла б надавати дозвіл на володіння (продаж) земельної ділянки, в другому – вирішувати питання про можливість (заборону) розміщення шкідливого виробництва.

Висновки. Результати дослідження вказують на необхідність методологічного і організаційного забезпечення сільського розвитку в рамках існуючої вітчизняної методології та

державної аграрної політики. Це стосується як визначення функцій і завдань сільського розвитку, так і підвищення ролі державного управління цими процесами, а також розширення повноважень місцевих органів влади і управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Крылатых З.Н. Аграрные аспекты вступления стран СНГ во ВТО // Энциклопедия российских деревень. – Вып. 6. – М.: ВИАПИ им. А.А. Никонова. – 2002. – С. 114, 165.
2. Петринов А.В. Устойчивое сельское развитие в России: направления и проблемы // Энциклопедия российских деревень. – Вып. 15. Актуальные проблемы современной аграрной теории и политики; Науч. тр. ВИАПИ им. А.А. Никонова, 2005. – С. 209, 212.
3. Теорія, політика та практика сільського розвитку / За ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАНУ О.М. Бородіної, д-ра екон. наук, чл.-кор. УААН І.В. Пролони: НАН України: Ін-т економ. та прогнозування. – К., 2010. – 376 с.
4. Матеріали Всеукраїнської наради з питань соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів від 23.05.2009 / Урядовий кур'єр. – 2009. – 26 травня.

Научно-организационные основы развития сельских территорий

А. В. Дмитрик

В статье рассматриваются методологические и организационные проблемы сельского развития. Среди основных проблем выделено демографическую проблему, проблему эффективного производства и проблемы обеспечения устойчивого развития сельских территорий. Рассмотрены теоретико-методические подходы к обеспечению эффективного развития сельских территорий с учетом миграционных процессов и глобализации мирового хозяйства. Также особое внимание уделено проблемам дискриминации сельской местности в обеспечении инженерной и сельской инфраструктурой. Обосновывается необходимость решения общественно необходимых функций сельских территорий, предлагаются новые подходы к содержанию государственной аграрной политике по деревне.

Ключевые слова: сельское развитие, сельские территории, методология, практика, реформа, деятельность, проблемы, политика

Research and institutional framework of rural areas

A. Dmytryk

The paper discusses methodological and organizational problems of rural development. The main problems identified demographic problem, the problem of efficient production and sustainable development issues so salt areas. The author evaluates the basic conditions that must adhere to sustainable rural development. The main theoretical and methodological approaches to effective rural development taking into account migration and globalization of the world economy. Also, special attention is paid to problems of discrimination in rural areas to provide engineering and rural infrastructure. The necessity of solving socially important functions of rural areas, there are new approaches to the content of public policy on agricultural village.

Key words: rural development, rural development, methodology, practice and reform activities, problems and policies.